

ผลลัพธ์ของนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชี ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

The Outcomes of Water Management Policy for Agriculture on Chi River Basin in the Northeastern Part of Thailand

ธวัชชัย นันทะแสน¹ บุญทัน ดอกไธสง² สอาด บรรเจิดฤทธิ์³ และชาญชัย จิตรเหล้าอาพร⁴

Thawatchai Nanthasaen,¹ Boonton Dockthaisong,² Saard Banchirdrit³
and Chanchai Chitlaoarporn⁴

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาปัจจัยเหตุ ด้านนโยบายการจัดการน้ำ การนำนโยบายไปปฏิบัติ การประเมินนโยบาย และ ปัจจัยด้านผลลัพธ์ของนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย บุคลากรเป้าหมาย หลักในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ เป็นการสัมภาษณ์ตัวต่อตัว ต่อหน้าบริหารระดับสูงในจังหวัดและคณะกรรมการลุ่มน้ำชี จำนวน 12 คน เจ้าหน้าที่รับผิดชอบและเจ้าหน้าที่ระดับสูงในอำเภอ จำนวน 24 คน และผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกร จำนวน 72 คน ในท้องที่จังหวัด ชัยภูมิ จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างเดือน มิถุนายน 2552 ถึง กุมภาพันธ์ 2553 โดยใช้วิธีการวิจัยแบบ Mixed model (การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ) ผลการวิจัยพบว่า

1. นักบริหารระดับสูงในจังหวัดและคณะกรรมการลุ่มน้ำชีเข้าใจและรับรู้เกี่ยวกับนโยบายดังกล่าวในระดับมาก และจำเป็นจะต้องนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่รับผิดชอบและเจ้าหน้าที่ระดับสูงในอำเภอ จำนวน 24 คน ได้ยอมรับถึงความสำเร็จในการนำนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยไปปฏิบัติในพื้นที่ศึกษาในระดับมาก ซึ่งมีค่าเท่ากับ ระดับ 3 โดยใช้ระดับในการวัดความคิดเห็น 4 ระดับ คือ 4, 3, 2, 1

2. ในขณะเดียวกันผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกรมีความเข้าใจและรับรู้ถึงวัตถุประสงค์ของนโยบายดังต่อไปนี้ คือ จำนวน 3 คน หรือ 4.17% เห็นด้วยกับการนำนโยบายไปปฏิบัติมากที่สุด สำหรับจำนวน 36 คน หรือ 50% เห็นด้วยในระดับมาก และจำนวน 33 คน หรือ 45.83% เห็นด้วยในระดับน้อย

3. ในกรณีของการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกร จำนวน 30 คน หรือ 41.67% เห็นด้วยในระดับมาก ส่วนจำนวน 33 คน หรือ 45.83% เห็นด้วยในระดับน้อย และจำนวน 9 คน หรือ 12.50% เห็นด้วยน้อยที่สุด

4. ความเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกรได้แสดงให้เห็นว่า จำนวน 14 คน หรือ 19.44% ชอบนโยบายการจัดการน้ำ มากที่สุด จำนวน 47 คน หรือ 65.28% ชอบในระดับมาก และจำนวน 11 คน หรือ 15.28% ชอบในระดับน้อย

คำสำคัญ : การจัดการน้ำ นโยบาย ผลลัพธ์ของนโยบาย ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

² Ph.D. (Leadership and Human Behavior with Specialization in Urban Development) ศาสตราจารย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

³ D.B.A.(Human Resource Management) อาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

⁴ ร.ด. (การเมืองเปรียบเทียบ) อาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the outcomes of water management policy, policy implementation, policy assessment and policy outcomes of water management for agriculture on Chi River Basin in the northeastern part of Thailand. The samples used were 12 key informants: one on one in-dept interview who were chief executives from the provinces and committees of the Chi River Basin, 24 chief district officers, and 72 village leaders and farmers in Chaiyaphum province, Khon Kaen province and Roi-et province between June of 2009 to February of 2010. The mixed model methodology (quantitative and qualitative Approach) was used as a research model.

The findings were as follows: 1) The chief executives from the provinces and committees of the Chi River Basin understood and were aware of the policy at a high level, perceiving the need for policy implementation while the 24 chief district officers accepted the achievement of water management policy at a high level measured by at the 3 level from the 4, 3, 2, 1 level of rating scale. 2) The 72 village leaders and farmers in such areas understood and were aware of the policy objectives: three of samples (4.17%) were very strongly agree, thirty-six (50%) were agree, and thirty three (45.83%) were slightly agree with policy implementation. 3) The 72 village leaders and farmers in such areas assessed the participation of people: thirty subjects (41.67%) were rated at a high level, thirty-three (45.83%) were at a low level, and nine (12.50%) were at the lowest level. 4) Samples showed the following levels of satisfaction with the water management policy: fourteen chief executives and committees (19.40%) were rated at the high level, forty-seven (65.28%) were at a high level, only eleven (15.28%) were at a low level with the water management policy.

Keywords: Water Management, Policy, the Outcomes of Policy, Chi River Basin in Northeastern Part of Thailand.

บทนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ จำนวน 168,854.34 ตร.กม. หรือ 105,533,962 ไร่ แยกเป็น พื้นที่ป่า จำนวน 28,095.69 ตร.กม. หรือ 117,559,806 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 16.64 ของพื้นที่ทั้งภูมิภาค (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2549 : 2) แต่สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างต่ำ การอุ้มน้ำของดินไม่ค่อยดี รวมทั้งมีการกระจายดินเค็มอยู่ทั่วไป เป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่ที่ปกคลุมด้วยทรัพยากรป่าไม้เหลือน้อยที่สุดของประเทศ ทำให้สภาพลมฟ้าอากาศ มีลักษณะแห้งแล้ง ปัจจุบันยังพบปัญหาการบุกรุกที่ป่า ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาสำคัญเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ความต้องการพื้นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินมีมากขึ้น ตลอดจนการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้ส่งผลกระทบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ แหล่งน้ำและป่าต้นน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีจำนวนพื้นที่มากใกล้เคียง

กับภาคเหนือ แต่มีจำนวนพื้นที่ป่าไม้สำหรับรองรับน้ำฝนเพียงประมาณร้อยละ 16.64 ซึ่งในขณะเดียวกันในบริเวณพื้นที่ภาคเหนือมีปริมาณพื้นที่ป่าไม้ถึงร้อยละ 54.27 (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2549 : 3)

โดยในภาคเหนือมีจำนวนลุ่มน้ำมากที่สุดคือจำนวน 7 ลุ่มน้ำ ในขณะที่ด้วยกันทั้งๆ ที่มีพื้นที่จำนวนมากใกล้เคียงกัน แต่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ลุ่มน้ำเพียง 3 ลุ่มน้ำ เท่านั้นเอง (สำนักงานคณะกรรมการอุทกวิทยาแห่งชาติ, 2545 : 24) น้ำจึงเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและมีส่วนสำคัญต่อการประกอบอาชีพของประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นอย่างยิ่ง การจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้ง 3 ลุ่มน้ำประกอบด้วย ลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำมูล และลุ่มน้ำชี มีพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งสิ้น 49,477 ตร.กม. ครอบคลุมเนื้อที่ 12 จังหวัด คือ ชัยภูมิ ขอนแก่น เลยหนองบัวลำภู อุดรธานี กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร นครราชสีมา ศรีสะเกษ

และ อุบลราชธานี (กรมทรัพยากรน้ำ. 2550 : 2-8) ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายศึกษาโดยเฉพาะอันเปรียบเสมือนกับสายเลือดที่จะส่งไปเลี้ยงร่างกายของมนุษย์ การที่จะอนุรักษ์ อนุรักษ์รักษาให้คงอยู่หรือหยุดยั้งการทำลายป่า ต้นน้ำ เพื่อให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติอย่างยั่งยืนสืบไป จึงมีความสำคัญและรัฐบาลได้ดำเนินการผลักดันนโยบายเกี่ยวกับการจัดการน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตลอดมา แต่ยังเป็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคมาตลอด คือ ในฤดูฝนมีปริมาณน้ำมากพอเพียงแต่ในฤดูแล้งขาดแคลนน้ำในการเกษตร และลุ่มน้ำชีเป็นพื้นที่ที่อยู่ส่วนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับผลลัพธ์ของนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของประเทศไทย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่เปรียบเสมือนส่วนกลางของร่างกายมนุษย์เรานั่นเอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลลัพธ์ของนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของประเทศไทยของผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกรผู้ใช้น้ำ
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อแนวทางและกระบวนการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยของผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกรผู้ใช้น้ำ

ขอบเขตการศึกษา

1. ศึกษาพื้นที่เป้าหมาย (Focus areas) ในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำชีในจังหวัดชัยภูมิ บริเวณพื้นที่กลางน้ำในจังหวัดขอนแก่น และบริเวณพื้นที่ท้ายน้ำในจังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย
2. การนำเสนอปัจจัยที่ศึกษา โดยผู้วิจัยจะนำเสนอถึงนโยบายการจัดการน้ำพื้นที่ลุ่มน้ำชี พื้นที่ของโครงการจัดการน้ำการบริหารโครงการจัดการลุ่มน้ำชี องค์การรับผิดชอบเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการนำนโยบายการจัดการน้ำไปปฏิบัติที่มีความเกี่ยวข้องกันโดยจะเขียนและอธิบายเนื้อหาสาระเกี่ยวกับประเด็น

ดังกล่าวที่มีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์ในประเด็นดังกล่าวเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

สำหรับรูปแบบและวิธีการวิจัยที่เหมาะสมในการศึกษาวิจัยถึง ผลลัพธ์ของนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย คือ การวิจัยแบบ Mixed model การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) เนื่องจากมีความยืดหยุ่นในการออกแบบการใช้เครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูล และการดำเนินการวิจัยสามารถหาข้อมูลในรายละเอียดเชิงลึกได้ตามต้องการและใช้การสัมภาษณ์ (In-dept Interview) เพื่อศึกษากระบวนการปฏิบัติตนนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรโดยเลือกบุคคลที่เป็น Key informants ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) และโดยวิธี Snow-ball (N1-2-3) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545 : 58, บุญทัน ดอกไธสง, 2549 : 45, สุภากร จันทวนิช, 2550 : 76-79) โดยให้ความสำคัญระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างไม่ใช่ผู้ถูกกระทำ (Research subject) แต่เป็นผู้มีส่วนร่วม (Participations) และในการดำเนินการวิจัย เพื่อสนับสนุนการวิจัยให้มีข้อมูลสนับสนุนเป็นที่น่าสนใจคือ ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลเอกสารจากนโยบายกฎหมาย กฎ ระเบียบ คำสั่ง และแนวทางการปฏิบัติการบริหารน้ำในพื้นที่เพื่อสนับสนุน (Supportive data) และเพื่อนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) ประกอบการวิจัยและใช้พรรณนา (Descriptive) เป็นหลัก โดยปรึกษาผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้การสรุปและประมวลผลมีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น รวมทั้งช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์การนำนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้มีประสิทธิภาพ โดยพยายามเก็บข้อมูลจากหลายแหล่งและหลายวิธีการเท่าที่จะสามารถกระทำได้ แล้วนำข้อมูลมาจัดแยกเป็นหมวดหมู่ แล้ววิเคราะห์ข้อมูล เพื่อมาสรุปรวบยอดผลการวิจัยในลำดับต่อไป

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 คณะกรรมการลุ่มน้ำชี ที่เป็นผู้แทนส่วนราชการ กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบปฏิบัติงานการให้บริการน้ำเพื่อการเกษตรแก่ประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำชีและผู้บริหารระดับสูงของอำเภอ และกลุ่มที่ 3 ผู้นำท้องถิ่น

และเกษตรกรผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่ลุ่มน้ำชี

2. กลุ่มตัวอย่าง มีดังนี้คือ กลุ่มที่ 1 ได้แก่ คณะกรรมการลุ่มน้ำชี ซึ่งประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้อำนวยการสำนักงานชลประทานที่ 6 (ผู้แทนกรมชลประทาน) ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรน้ำ ภาค 4 ผู้ทรงคุณวุฒิของคณะกรรมการลุ่มน้ำชี และผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดชัยภูมิ ขอนแก่น ร้อยเอ็ด จำนวน 12 คน กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ผู้อำนวยการโครงการชลประทานชัยภูมิ ขอนแก่น ร้อยเอ็ด นายอำเภอหนองบัวแดง นายอำเภอเมืองขอนแก่น นายอำเภอพนมไพร กำนัน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานการให้บริการน้ำเพื่อการเกษตรแก่ประชาชน จำนวน 24 คน และกลุ่มที่ 3 คือ ผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกรผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่ลุ่มน้ำชี จำนวน 72 คน รวมทั้งสิ้น 108 คน

เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้เครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างคือ การสัมภาษณ์(In-dept interview) ได้ใช้แบบบันทึกการสัมภาษณ์โดยมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ นโยบายการจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำพื้นที่ลุ่มน้ำชี ความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพของการจัดการน้ำพื้นที่ลุ่มน้ำชี และในการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอนต่อไปนี้ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี บทความทางวิชาการและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กำหนดกรอบแนวคิดตามวัตถุประสงค์ในการสร้างแบบสอบถามปรึกษาขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ สร้างแบบสอบถามตามวัตถุประสงค์และปัจจัยต่างๆ ในกรอบแนวคิดในแต่ละประเด็นของแต่ละด้าน ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบแบบสอบถามในแต่ละประเด็นของแต่ละด้าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญและปรับปรุงตามที่ได้รับคำแนะนำให้สมบูรณ์ จัดพิมพ์และนำไปเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ติดต่อขอรับหนังสือจากโครงการรัฐประศาสนศาสตร์ คุรุภัณฑ์ติด มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่ม

ตัวอย่าง คือ คณะกรรมการลุ่มน้ำชี เจ้าหน้าที่รับผิดชอบปฏิบัติงานการให้บริการน้ำเพื่อการเกษตรแก่ประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำชี และผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกรผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่ลุ่มน้ำชี

2. การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เจาะลึกด้วยตนเอง โดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลตามสถานที่ วัน เวลา ที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ว่างและสะดวกในการให้สัมภาษณ์ซึ่งมีการนัดหมายล่วงหน้า

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกทันที ขณะเก็บข้อมูลในกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยได้จัดบันทึกประเด็นสำคัญรวมทั้งบันทึกเสียงไว้ และกลับมาเขียนรายละเอียดไว้ทั้งหมด โดยได้กระทำภายหลังการสัมภาษณ์ทุกครั้ง จากนั้นได้อ่านรายละเอียดที่บันทึกไว้ทั้งหมดเพื่อสร้างมโนทัศน์ของข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลอุปนัย (Analysis induction) โดยใช้การแจกแจงความถี่ และค่าสถิติร้อยละ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยไปซักถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และให้ท่านทบทวนว่าข้อมูลและการตีความหมายนั้นมีความเที่ยงตรงถูกต้องหรือไม่ จึงได้เขียนเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีดังนี้

การรับรู้ถึงนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยที่เกี่ยวกับนโยบายอย่างทั่วถึงเท่าเทียมและเป็นไปในแนวทางเดียวกันอย่างเป็นเอกภาพ พบปัญหาและอุปสรรคของนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในระดับน้อย ยังไม่รวมถึงพื้นที่นอกเขตที่ประชาชนยังรอความช่วยเหลือจากทางราชการ

อีกมากมาย ส่วนระดับความสำเร็จของนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นภาระหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้ครอบคลุมพื้นที่อย่างทั่วถึงและคุ้มค่ามากที่สุด ในการมีส่วนร่วมในนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ

ประเทศไทย แสดงให้เห็นว่า การกำหนดนโยบายเป็นลักษณะการดำเนินการจากบนลงล่าง จึงเกิดความไม่ต่อเนื่องของนโยบายการจัดการน้ำ สำหรับความพึงพอใจต่อนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เกิดความพึงพอใจมากเนื่องจากทางราชการจัดทำคลองส่งน้ำเข้ามาในพื้นที่การเกษตร ส่งผลทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. การรับรู้ถึงนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับระดับการรับรู้เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ระดับมาก จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 45.37 ระดับน้อย จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 50.56 และระดับมากที่สุด จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 24.07 เมื่อแยกเป็นรายกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจะพบว่า ระดับบริหารมีการรับรู้ทั้งหมด ระดับเจ้าหน้าที่รับผิดชอบปฏิบัติงานมีการรับรู้ในระดับมาก จำนวน 13 คน ระดับมากที่สุด จำนวน 11 คน และระดับผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกรผู้ใช้น้ำ มีการรับรู้ในระดับมาก จำนวน 36 คน ระดับน้อย จำนวน 33 คน และระดับมากที่สุด จำนวน 3 คน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การรับรู้ในการนำนโยบายการจัดการน้ำไปสู่การปฏิบัติในระดับน้อย จะเริ่มมีอยู่ในระดับผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกรผู้ใช้น้ำ ซึ่งผู้บริหารทุกระดับจะใช้เป็นข้อพิจารณาในการนำไปประยุกต์ ปรับปรุง พัฒนาแนวทางการนำนโยบายไปปฏิบัติในทุกหน่วยงาน องค์กร ประชาชน ได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับนโยบายอย่างทั่วถึง เท่าเทียมและเป็นไปในแนวทางเดียวกันอย่างเป็นเอกภาพต่อไป

2. ปัญหาและอุปสรรคของนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับระดับปัญหาและอุปสรรคเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ระดับมาก จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 47.22 ระดับน้อย จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 46.30 ระดับน้อยที่สุด จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 5.56 และระดับมากที่สุด จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.92 เมื่อแยกเป็นรายกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจะพบว่า ระดับบริหารและ

ระดับผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกรผู้ใช้น้ำ ส่วนใหญ่มีความเห็นว่ามีปัญหาและอุปสรรคอยู่ในระดับมากเช่นกัน สำหรับระดับเจ้าหน้าที่รับผิดชอบปฏิบัติงาน ส่วนใหญ่ได้พิจารณาจากผลสำเร็จของการปฏิบัติงานได้ตามแผนการปฏิบัติงานประจำปีได้ครบถ้วน จึงมีความเห็นว่า มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย

อนึ่ง สำหรับปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่ของการจัดการน้ำในปัจจุบัน คือ ความไม่พอเพียงในการได้รับการจัดสรรน้ำในพื้นที่ของโครงการ เนื่องจากการส่งเสริมสนับสนุนของทางราชการในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ทำให้ความต้องการการใช้น้ำเพิ่มมากขึ้น จนทำให้เกิดปัญหาการหวั่นเกรงทั้งในการใช้น้ำภาคเกษตรกรรมยังไม่รวมถึงพื้นที่นอกเขตโครงการที่ประชาชนยังรอความช่วยเหลือจากทางราชการจะขยายความช่วยเหลือตามแผนงาน/โครงการในพื้นที่ต่างๆ อีกมากมาย

3. ระดับความสำเร็จของนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับระดับความสำเร็จเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ระดับมาก จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 56.48 ระดับน้อย จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 40.74 และระดับมากที่สุด จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.78 เมื่อแยกเป็นรายกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจะพบว่า ระดับบริหารระดับเจ้าหน้าที่รับผิดชอบปฏิบัติงาน และระดับผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกรผู้ใช้น้ำ มีความเห็นสอดคล้องกันว่ามีความสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการตามที่ได้รับการมอบหมาย การจัดสรร และการส่งการในแต่ละปีอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาจากภาพรวมความเป็นจริงแล้ว ยังคงมีพื้นที่ที่ยอยู่นอกโครงการอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนหรือการจัดสรรน้ำ ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้ครอบคลุมพื้นที่อย่างทั่วถึงมากที่สุดและมีความคุ้มค่ามากที่สุด รวมตลอดจนตอบสนองความต้องการอย่างแท้จริงของประชาชนและชุมชนต่อไป

4. ระดับการมีส่วนร่วมในนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ระดับน้อย จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 53.71 ระดับมาก จำนวน 41 คน

คิดเป็นร้อยละ 37.96 และระดับน้อยที่สุด จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 8.33 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การกำหนดนโยบายที่ผ่านมาเป็นลักษณะการดำเนินการในลักษณะจากบนลงล่าง (Top-down) หรือเป็นนโยบายของแต่ละยุคแต่ละรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศ ซึ่งมีความแตกต่างในนโยบาย จึงเกิดความไม่ต่อเนื่องของนโยบายการจัดการน้ำ รวมตลอดจนไม่สอดคล้องสนองตอบกับความต้องการและปัญหาของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง ซึ่งหากจะให้การบริหารจัดการน้ำประสบผลสำเร็จจะต้องดำเนินการโดยผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพื่อที่จะให้เกิดแผนงานโครงการในลักษณะจากล่างสู่บน (Bottom up)

5. ระดับความพึงพอใจต่อนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจต่อนโยบายการจัดการน้ำ เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ระดับมาก จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 59.26 ระดับน้อย จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 21.30 และระดับมากที่สุด จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 19.44 เมื่อแยกเป็นรายกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจะพบว่า ระดับเจ้าหน้าที่รับผิดชอบปฏิบัติงาน และระดับผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกรผู้ใช้น้ำ มีความเห็นสอดคล้องกันว่า มีความพึงพอใจต่อนโยบายการจัดการน้ำอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ให้ข้อมูลระดับผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกรผู้ใช้น้ำมีความพึงพอใจมากเนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของประชาชนเป็นพื้นที่ที่อยู่เหนือสูง ปริมาณน้ำฝนและความอุดมสมบูรณ์อยู่ในระดับต่ำ เมื่อทางราชการมีโครงการจัดทำคลองส่งน้ำเข้ามาในพื้นที่ทำให้เพิ่มโอกาสในการทำเกษตรกรรมเพิ่มขึ้นและส่งผลกระทบต่อสถานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนและของชุมชนในภาพรวมดีขึ้น รวมทั้งสามารถลดปัญหาด้านต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาการว่างงาน ปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ ช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ในภาครัฐ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อศึกษานโยบายการจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย
- นโยบายการจัดการน้ำได้กำหนดไว้เป็นแนวกว้างๆ

รวมตลอดจนมีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาและจัดการทรัพยากรน้ำและเขตชลประทาน โดยมีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2551 ซึ่งมีนายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการรัฐมนตรีและปลัดกระทรวงที่เกี่ยวข้อง เป็นกรรมการ มีเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อธิบดีกรมชลประทาน และอธิบดีกรมทรัพยากรน้ำ เป็นเลขานุการรวม อีกทั้งรัฐบาลยังได้กำหนดเป้าหมายในวาระแห่งชาติเรื่อง "น้ำ" ประกอบด้วย 1) การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำโดยทุกหมู่บ้านจะต้องมีระบบน้ำประปา นิคมอุตสาหกรรม แหล่งท่องเที่ยว พื้นที่เศรษฐกิจที่สำคัญและพื้นที่การเกษตรเป้าหมาย ต้องมีน้ำเพียงพอกับความต้องการ 2) การแก้ไขและบรรเทาปัญหาอุทกภัย โดยทุกพื้นที่ ชุมชน และพื้นที่เศรษฐกิจหลัก ต้องมีระบบป้องกันน้ำท่วมและมีระบบเตือนภัยในพื้นที่เสี่ยงภัย 3) การแก้ไขปัญหาภัยแล้ง แม่น้ำ คูคลอง และพื้นที่ชุ่มน้ำจะต้องมีคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์ดี 4) การบริหารจัดการต้องจัดให้มีการพัฒนาองค์กรกฎหมาย ระบบฐานข้อมูล เครื่องมือและกลไกในการบริหารจัดการน้ำ เพื่อให้สังคมมีน้ำกินน้ำใช้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมอย่างยั่งยืน สามารถพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการพึ่งตนเอง รวมทั้งมีความสมานฉันท์ในการใช้ร่วมกันระหว่างลุ่มน้ำ

แต่จนถึงปัจจุบันยังไม่ได้มีการตราพระราชบัญญัติน้ำแห่งชาติขึ้นมาบังคับใช้อย่างเป็นทางการ จึงทำให้ขาดความชัดเจนที่จะมอบหมายให้หน่วยงาน องค์กรที่รับผิดชอบ ที่จะยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติให้เป็นไปในรูปแบบและแนวทางเดียวกัน อันจะส่งผลต่อการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรน้ำในอนาคตต่อไป เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า การจัดการน้ำเป็นการดำเนินนโยบายสาธารณะรูปแบบหนึ่ง ซึ่งจะต้องมีแนวทางตามที่มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ว่า นโยบายสาธารณะ หมายถึง แนวทางการดำเนินกิจกรรมต่างๆ แนวทางปฏิบัติของรัฐบาล เป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารและพัฒนาประเทศที่รัฐบาลจัดทำขึ้นไว้ล่วงหน้า หรือ แผนงานโครงการ หรือ แนวทางปฏิบัติที่รัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐได้กำหนดขึ้นเพื่อเจตนาในการแก้ไขปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว จึงมีความสำคัญต่อทั้งผู้กำหนดนโยบายและต่อประชาชน ซึ่งการบริหารงานของรัฐบาลนั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมที่รัฐบาลมุ่งปฏิบัติจริง โดยนโยบายเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการจัดการ ซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ของปัจจัยการบริหาร การบริหารจะประสบผลสำเร็จได้เมื่อมีปัจจัยครบถ้วน

2. ตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยของผู้ใช้น้ำท้องถิ่นและเกษตรกรผู้ใช้น้ำ

ในอดีตที่ผ่านมาพระราชกรณียกิจและชุมชนในพื้นที่ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของทางราชการน้อยมาก เพราะส่วนใหญ่แล้วโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จะเป็นโครงการลักษณะจากระดับบริหารหรือระดับนโยบายลงไปสู่พื้นที่ ประชาชนในพื้นที่ที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่แท้จริง โดยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 กำหนดให้บริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำอย่างบูรณาการ เพื่อให้มีน้ำในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม สอดคล้องความต้องการจำเป็นในการดำรงชีวิตที่ดีและการผลิตทางเศรษฐกิจที่พอเพียง และตามแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 ได้กำหนดกรอบแนวคิดแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะ 5 ปี โดยยังคงให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต่อเนื่องจากกรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549 และใช้แนวทางการจัดการแบบบูรณาการที่สอดคล้องตามระบบนิเวศ (Ecological Approach) ของแต่ละพื้นที่ รวมทั้งผสมผสานการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน รวมตลอดจนวิสัยทัศน์น้ำแห่งชาติ (คณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบ “วิสัยทัศน์น้ำแห่งชาติ” เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2543) ก็ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมเช่นกัน โดยกำหนดไว้ว่า “ภายในปี พ.ศ. 2568 ประเทศไทยจะมีน้ำเพียงพอและมีคุณภาพโดยมีระบบการบริหารจัดการองค์กร ระบบกฎหมายในการใช้ทรัพยากรน้ำที่เป็นธรรม ยั่งยืน โดยคำนึงถึงคุณภาพชีวิต และการมีส่วนร่วมในทุกระดับ”

ในปัจจุบันประชาชนหรือเกษตรกรก็มีความประสงค์ที่จะได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำเช่นเดียวกัน แต่ที่ผ่านมากระบวนการมีส่วนร่วมยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมที่แท้จริง โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องประกอบไปด้วย 4 ส่วน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ 3) การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) จะมีส่วนร่วมไม่ครบกระบวนการ คือ ส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงชั้น

ตอนที่ 2 (การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ) และขั้นตอนที่ 3 (การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน) จึงเป็นภารกิจและหน้าที่ของภาคราชการที่จะต้องที่จะต้องประสานบูรณาการแผนงานโครงการต่างๆ ให้สามารถดำเนินไปได้โดยครบกระบวนการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ขั้นตอน เพื่อความโปร่งใส ความมีธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงานต่อไป และมีการกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทยไว้ว่า ให้การเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วม เป็นกลยุทธ์ที่อยู่ในกลุ่มยุทธศาสตร์ปรับเปลี่ยน ซึ่งมีความสำคัญยิ่งยวดจะต้องเริ่มดำเนินการตั้งแต่นั้นและปฏิบัติต่อเนื่องไปโดยตลอด

3. ตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยของผู้ใช้น้ำท้องถิ่นและเกษตรกรผู้ใช้น้ำ

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำชีที่ศึกษาสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่มีความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพในระดับมากเป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ สามารถเข้าถึงและใช้ทรัพยากรน้ำได้ กลุ่มนี้จะมีส่วนที่อยู่ในเขตชลประทานและเขตพัฒนาพื้นที่ชลประทาน เช่น เขื่อน อ่างเก็บน้ำ สถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า ฯลฯ ซึ่งกลุ่มนี้จะได้รับผลประโยชน์จากระบบการจัดการน้ำของรัฐโดยตรง และพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการทำเกษตร

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำโดยตรงและไม่สามารถเข้าถึงและใช้ทรัพยากรน้ำจากรัฐได้ กลุ่มนี้จะมีพื้นที่อยู่นอกเขตพื้นที่ชลประทาน การเข้าถึง การใช้ทรัพยากร หรือการได้รับการบริการจัดการน้ำจากภาครัฐเป็นไปได้โดยลำบากหรือมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการสูงและไม่คุ้มค่ากับการลงทุน

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

การวิจัยครั้งนี้พบว่า ผลลัพธ์ของนโยบายการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่ลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นเรื่องที่สำคัญเนื่องจากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ จะมุ่งเน้นในเรื่องของการจัดหาน้ำสำหรับฤดูแล้งเป็นเรื่องหลัก การเพิ่มขึ้นของประชากรและความ

เข้มข้นของกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้เพิ่มความต้องการน้ำมากขึ้น ความขัดแย้งด้านการจัดสรรน้ำได้กลายเป็นปัญหาสำคัญในภาคเกษตร ทั้งในระหว่างราษฎรด้วยกัน ระหว่างราษฎรกับรัฐ และระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง การขยายตัวอย่างรวดเร็วของความต้องการน้ำของเมืองและอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการช่วงชิงทรัพยากรน้ำ ระหว่างเมืองกับชนบท เป็นปัญหาที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมกันพิจารณาหาแนวทางจัดการทรัพยากรน้ำที่มีกติกาชัดเจนและเหมาะสมต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในระดับบริหารหรือระดับนโยบาย

1.1 นโยบายการจัดการน้ำยังเป็นการมองภาพที่กว้าง ดังนั้น หน่วยงานระดับสูงที่มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายจะต้องดำเนินการปรับปรุงให้มีความเหมาะสม สอดคล้อง ทันเหตุการณ์ ในปัจจุบัน เพื่อประโยชน์สูงสุดอย่างมีหลักเกณฑ์และอย่างยั่งยืน โดยได้รับความเห็นชอบจากทุกภาคส่วน รวมตลอดจนให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำนโยบายน้ำ

1.2 จะต้องเร่งรัดการออกพระราชบัญญัติน้ำเพื่อให้สามารถใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการน้ำ มีหน่วยงานองค์กรรับผิดชอบปฏิบัติงานให้เป็นไปในรูปแบบและแนวทางเดียวกัน ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ รวมทั้งให้มีระบบฐานข้อมูลเครื่องมือและกลไกในการบริหารจัดการน้ำ อย่างเป็นเอกภาพ

1.3 ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการน้ำอย่างแท้จริงและพยายามบูรณาการทำงานโดยใช้ข้อมูลในระบบลุ่มน้ำมาใช้ในการปฏิบัติงาน

1.4 ต้องให้ความสำคัญและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยให้ชุมชนกำหนดนโยบายการจัดการน้ำตามวิถีทางของตนเอง เนื่องจากมีความแตกต่างในด้านภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศ สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตชุมชน เพื่อที่จะทำให้การบริหารจัดการน้ำเป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

1.5 ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการโดยใช้ระบบลุ่มน้ำเป็นหลัก เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องประสานเชื่อมโยงเพื่อประสิทธิภาพสูงสุด

1.6 ควรทำการศึกษาวิจัยทดลองในลุ่มน้ำย่อย เพื่อหารูปแบบการจัดตั้งองค์กรจัดการน้ำที่เหมาะสมกับพื้นที่ โดยทำการสรุปสภาพปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำเนินการใน

ปัจจุบัน เพื่อจะได้ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิจัยต่อไปในอนาคต

1.7 สมควรที่จะได้มีการศึกษาว่า หากมีการก่อสร้างประตูระบายน้ำกั้นบริเวณจุดที่ลำนํ้าสาขาไหลมาบรรจบ (Out let) กับลำน้ำที่เป็นลำน้ำหลักในหน้าฝนจะสามารถป้องกันน้ำจากลำน้ำที่ไหลเข้าแอ่งท่วมพื้นที่บริเวณปากน้ำหรือแก่งลิงได้หรือไม่ และในช่วงฤดูแล้งบริเวณดังกล่าวจะสามารถเก็บกักน้ำไว้ช่วยเหลือพื้นที่ทำการเกษตรได้เพิ่มขึ้นหรือไม่

1.8 เร่งดำเนินการจัดทำการกำหนดเขตและแบ่งเขตพื้นที่ให้เป็นไปตามแนวทางที่โครงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 25 ลุ่มน้ำ ที่กรมทรัพยากรน้ำ จัดทำไว้ในปี 2550 ให้แล้วเสร็จโดยเร็ว

1.9 ควรผลักดัน ขับเคลื่อน เสริมสร้างองค์ความรู้ในด้านการจัดการน้ำให้กลุ่มองค์กรสตรีในทุกระดับตั้งแต่ระดับรากหญ้าถึงระดับนโยบาย เพื่อที่จะให้สตรีเข้าไปมีบทบาทในคณะกรรมการลุ่มน้ำในทุกระดับ

2. ข้อเสนอแนะในระดับปฏิบัติการ

2.1 จะต้องมีการรวบรวมและจัดกลุ่มข้อมูล จัดทำเป็นศูนย์ข้อมูลด้านทรัพยากรน้ำ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการลุ่มน้ำที่รับผิดชอบ

2.2 มีการจัดฝึกอบรม พัฒนา เพิ่มทักษะความรู้ ความสามารถของบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญมากขึ้น

2.3 บูรณาการแผนปฏิบัติงานกับหน่วยงาน องค์กร ในพื้นที่ทั้งในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ระดับลุ่มน้ำ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงานให้มีสมรรถนะและประสิทธิภาพสูงสุด

2.4 เน้นหลักการและวิธีการปฏิบัติงานโดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมกับทุกภาคส่วน

2.5 เร่งจัดสร้างกลุ่มหรือเครือข่ายการจัดการน้ำเพิ่มขึ้น รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นให้มากที่สุด

2.6 บูรณาการการปฏิบัติงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำการประชาสัมพันธ์ ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการกำหนดเขตพื้นที่และการกำหนดพืชเกษตรที่จะปลูกในแต่ละพื้นที่ให้ราษฎรได้รับทราบกันอย่างทั่วถึงรวมทั้งให้ความร่วมมือกับทางราชการด้วย

3. ข้อเสนอแนะในระดับผู้นำท้องถิ่นและเกษตรกรผู้นำ

3.1 ต้องมีจิตสำนึกในการใช้น้ำ ต้องระลึกอยู่เสมอว่าเป็นทรัพยากรมีค่า การใช้จะต้องคำนึงถึงความคุ้มค่าเสมอ

3.2 ดำเนินการปรับเปลี่ยน ชนิด ประเภทของพืชเกษตร
ที่ปลูกให้สอดคล้อง เหมาะสม เป็นไปตามศักยภาพของพื้นที่ที่
กำหนดไว้ในการกำหนดเขตและแบ่งเขตพื้นที่

3.3 ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของทาง
ราชการที่เพิ่มขึ้นในท้องถิ่น โดยคำนึงถึงผลประโยชน์โดยรวมเป็น
หลัก

3.4 เร่งรัดการจัดตั้งกลุ่ม หรือเครือข่ายการจัดการลุ่มน้ำ
ของตนเอง โดยเริ่มต้นจากลุ่มน้ำย่อย หรือลุ่มน้ำสาขา โดยขอรับ
การสนับสนุนความช่วยเหลือจากหน่วยงานของกรมทรัพยากรน้ำ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือหน่วยงานในพื้นที่

3.5 เกษตรกรควรจะต้องสร้างแหล่งกักเก็บน้ำของตนเอง
ไว้ใช้เบื้องต้น ก่อนขอรับการสนับสนุนการจัดการน้ำจากทาง
ราชการ

4. ข้อเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการน้ำแบบผสม
ผสาน (Integrated Water Resources Management :
IWRM)

เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวทาง
เศรษฐกิจและการยกระดับความเป็นอยู่ของประชากร มีผลต่อ
การใช้ทรัพยากรน้ำทั้งสิ้น จึงทำให้เกิดปัญหาตามมาคือ ประชากร
โลกจะประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ การดำรงชีวิต การ
ทำการเกษตร อุตสาหกรรม ทำให้เกิดการปนเปื้อน คุณภาพน้ำ
เสื่อมโทรมลง จึงทำให้ประเทศต่างๆ ได้กำหนดเป้าหมายการจัด
การน้ำเพื่อสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประเทศเป็นการกิจ
หลัก ทั้งในด้านการจัดหาน้ำเพื่อการเกษตร การพัฒนากิจกรรม
อื่นๆ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ การป้องกันรักษาระบบนิเวศน์ ปัญหา
การผันแปรของน้ำตามฤดูกาลและสถานที่ การจัดการความเสี่ยง
ต่างๆ การสร้างความตระหนักและความเข้าใจ การสร้างกระแส
หรือผลักดันให้เกิดผลทางการเมือง รวมตลอดจนการทำให้เกิด
ความร่วมมือระหว่างภาคต่าง ๆ ดังที่ อภิชาติ อนุกุลอำไพ (2546
: 16-24) กล่าวว่า ในคราวการประชุมนานาชาติเกี่ยวกับน้ำและ
สิ่งแวดล้อมที่กรุงดับลิน ในปี ค.ศ.1992 โดยมีจุดประสงค์
เพื่อส่งเสริมให้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการในทางปฏิบัติ
เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ เป็นที่ยอมรับของ
ประชาคมโลก เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการน้ำแบบ
ผสมผสาน โดยได้รับขนานนามว่า หลักการดับลิน (Dublin
principles as a guide) ประกอบด้วย 4 ประการ คือ 1) น้ำ
จัดเป็นทรัพยากรที่มีจำกัดและเปราะบาง จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

การพัฒนาและสิ่งแวดล้อม 2) การพัฒนาและการจัดการน้ำต้องอยู่
บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ ผู้วางแผนและผู้กำหนด
นโยบายทุกระดับ 3) สตรีมีบทบาทสำคัญในการจัดหา จัดการ
และดูแลรักษา 4) น้ำมีคุณค่าทางเศรษฐกิจสำหรับภาคการใช้
ต่างๆ และจำเป็นต้องถือว่าเป็นสินค้าในเชิงเศรษฐกิจ

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตา กรุณาและ
ความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง
ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.สอาด
บรรเจิดฤทธิ์ อาจารย์ ดร.ชาญชัย จิตรเหล้าพร กรรมการที่
ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำปรึกษา แนะนำ แก้ไข จนวิทยานิพนธ์
ฉบับนี้เสร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ขอขอบพระคุณอาจารย์ไว้ ณ
โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพยากรน้ำ. (2550). **โครงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การ
บริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 25 ลุ่มน้ำ**. รายงานฉบับสุดท้าย
เล่มที่ 3 รายงานหลัก. กรุงเทพฯ ฯ.
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. (2549). **ข้อมูลสถิติ
อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช 2549**. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักแผนงานและสารสนเทศ.
- วุฒิสภา. (2546). **ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
ที่สัมฤทธิ์ผลในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ ฯ : กองทุน
สนับสนุนการวิจัย.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2549). "การวิจัยเชิงคุณภาพ," **เอกสารการ
สอน**. หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
ปทุมธานี.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 7.
กรุงเทพฯ ฯ : สุวีริยาสาส์น.
- สุภาศักดิ์ จันทวนิช. (2550). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่
15. กรุงเทพฯ ฯ : ดานสุทธาการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ. (2545). **ลุ่มน้ำใน
ประเทศไทย**. กรุงเทพฯ ฯ : วัชรินทร์การพิมพ์.
- อภิชาติ อนุกุลอำไพ. (2546). **การบริหารจัดการน้ำแบบผสม
ผสาน**. กรุงเทพฯ ฯ : พี.วี.ออฟเซต.

